

Cavallé-Coll

De ongeëvenaarde orgelbouwer Aristide Cavallé-Coll heeft in de vorige eeuw de orgelkunst, met name die der Franse symfonische school, een belangrijke nieuwe impuls gegeven. Hij is de schepper van vele, mede ook dankzij hun bespelers, beroemd geworden instrumenten. In Parijs noemen we de Nôtre Dame (Louis Vierne, Pierre Cochereau), de St. Sulpice (Charles-Marie Widor, Marcel Dupré), de Ste. Madeleine (Théodore Dubois, Jeanne Demessieux), de Ste. Clothilde (César Franck, Charles Tournemire, Jean Langlais), de St. Trinité (Alexandre Guilmont en tot op de dag van vandaag Olivier Messiaen) e.v.a.

Maar ook in de provincie, zoals dat in de Franse orgelwereld heet, zijn vele belangrijke instrumenten van zijn hand bewaard gebleven, onder meer in Toulouse, Lyon, Orléans en Caen. Speciale vermelding verdient zijn aan alles superieure meesterwerk in de St. Ouen te Rouen.

Het Poïkilorgue

Minder bekend is het evenwel, dat Cavallé-Coll zich in zijn begintijd ook heeft beziggehouden met de bouw van een tongeninstrument, een soort harmonium, dat hij de naam Poïkilorgue meegaf. Een exemplaar van ca. 1835, het pre-

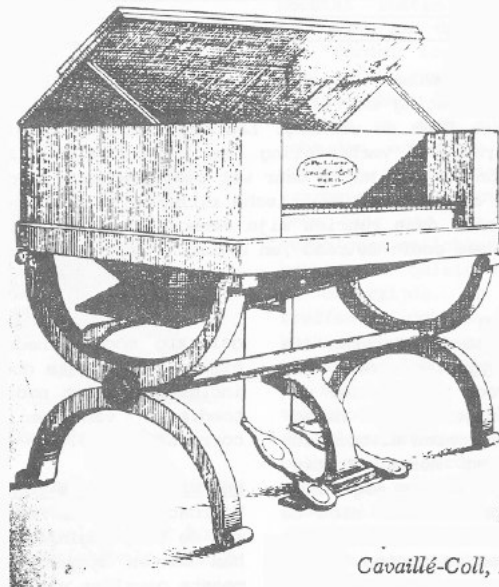
cieze bouwjaar is niet bekend, is bewaard gebleven in een Parijse privéverzameling. Het instrumentje wordt door Kurt Lüders bespeeld op één van de grammofoonplaten uit de door Motette uitgegeven cassette gewijd aan Cavallé-Coll (Motette nr. M 10760). Het klinkt ontroerend fragiel en wonder-schoon.

Speciale speeltechniek

Voor wat betreft de windvoorziening en vooral de speeltechniek met expressiemogelijkheden, verschilt het Poïkilorgue wezenlijk van het iets later gangbaar geworden drukwindharmonium met expression. Het volgende mag dit duidelijk maken. Alleen het linkerpedaal bedient via een schepbalg de magazijnbalg. Het rechterpedaal is te vergelijken met het pedaal dat bij een kerkorgel de zwelkast (of beter: crescendo-kast) bedient. Het is een balanstrede met een stang verbonden aan het bovenblad van de magazijnbalg.

Wanneer men met de tenen het pedaal naar beneden drukt trekt de stang het bovenblad omlaag waardoor de winddruk wordt verhoogd. Dit geeft een crescendo tot de uiterste stand forte.

Laat men door het indrukken met de hak het pedaal omhoog komen dan duwt de stang het

Poïkilorgue,

Cavallé-Coll, Paris, 1834.

bovenblad naar boven. Dit geeft een verlaging tot de uiterste stand piano. De linker- en rechtervoet hebben dus ieder een eigen functie. Misschien is deze mogelijk wat ingewikkelde speeltechniek er de oorzaak van geweest dat het Poïkilorgue uiteindelijk is verdrongen door het harmonium zoals wij dat kennen.

Enige literatuur

1. Het tekstboek behorend bij de platencassette Motette M 10760.

2. Jean Mons, *Quelque notes sur le Poïkilorgue*, in: *Jeunesse et orgue* nr. 50, 1982, p.10-12.
3. M. Dieterlen en M. Castellengo *Un témoin insoupçonné du tempérament chez Cavallé-Coll père et fils*, in: *La flûte harmonique* nr. 30, 1984, p.12-22.
4. In verband met Cavallé-Coll zou ik speciaal willen aanbevelen het recentelijk verschenen boek van R.S.W.M. Verwer, *Die Cavallé-Coll-orgel der Abteikirche St. Ouen in Rouen, Langen-Brengen*, 1991.